

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Zwarte zee-eend (*Melanitta nigra*) A065

1. Status:

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000 relevant als niet-broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: Buiten de broedtijd is de zwarte zee-eend een kustminnende zeevogel. In Nederland is het een doortrekker: een wintergast in groot aantal en een zomergast in vrij klein aantal. In sommige jaren blijven groepen van enkele honderden tot duizenden zwarte zee-eenden in de zomer ruien.

Relatief belang binnen Europa: De staat van instandhouding van de populatie zwarte zee-eenden in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' gunstig. De broedgebieden van de in de Europese Unie verblijvende zwarte zee-eenden liggen in Noord-Europa en West-Siberië. De overwinteringsgebieden liggen langs de kusten van de Oostzee, de Noordzee en de westelijke Atlantische Oceaan. In zuidelijke richting komt de zwarte zee-eend tot in Mauretanië voor. De winterpopulatie wordt geschat op 1.600.000 vogels. Hiervan verblijft 3% in Nederlandse wateren.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De zwarte zee-eend zoekt als hij te gast is in Nederland alleen de zoute wateren op. Zijn voedselbiotoop bestaat hier uit ondiepe kustwateren met een rijk voorkomen aan schelpenbanken. Het is vooral een vogel van de Noordzee. In de westelijke Waddenzee verblijven kleinere aantallen zwarte zee-eenden (in het verleden waren de aantallen hoger). De vogels vormen groepen en ze komen zowel tijdens het rusten als tijdens het voedselzoeken niet aan land. 's Nachts drijven de zwarte zee-eenden vaak door de eb- en vloedstroom van de voedselgebieden vandaan. Op de volgende ochtend worden deze 'verdriften' dan door vliegbewegingen gecorrigeerd.

Voedsel: De zwarte zee-eend zoekt voedsel in de onderwaterbodem (benthos) en is een voedselspecialist. Zijn belangrijkste voedselbron was tot voor kort de halfgeknotte strandschelp *Spisula subtruncata* die hij gewoonlijk tot op een diepte van 5-15 m opviste. Deze strandschelpen zijn achteruit gegaan. Nu wordt vooral gefoerageerd op Amerikaanse zwaardscheden en andere soorten van mesheften. Men neemt aan dat de voedselkwaliteit van deze alternatieve prooi soort voor de zwarte zee-eend minder goed is dan die van de halfgeknotte strandschelp.

Rust: De zwarte zee-eenden zijn afhankelijk van een aantal belangrijke schelpenbanken waar hun prooidieren in grote concentraties voorkomen. Rust op deze cruciale foerageergebieden is van groot belang. Scheepvaart, visserij en windmolenparken zullen nabij of op deze plaatsen een negatieve uitwerking op de aanwezigheid van de zwarte zee-eend hebben. In sommige jaren concentreren zich in de zomer tot enkele duizenden ruiende zwarte zee-eenden in onze kustwateren. Door de rui verliezen de vogels het vliegvermogen en dan zijn ze extra kwetsbaar voor verstoring. In het verleden heeft de schelpdiervisserij op strandschelpen tot een afname van het voedselaanbod geleid. De zwarte zee-eenden moeten dan nieuwe voedselbronnen gaan zoeken. Ze zijn extreem kwetsbaar voor olievervuiling omdat ze permanent op het water rondzwemmen in grote troepen.

4. Huidig voorkomen

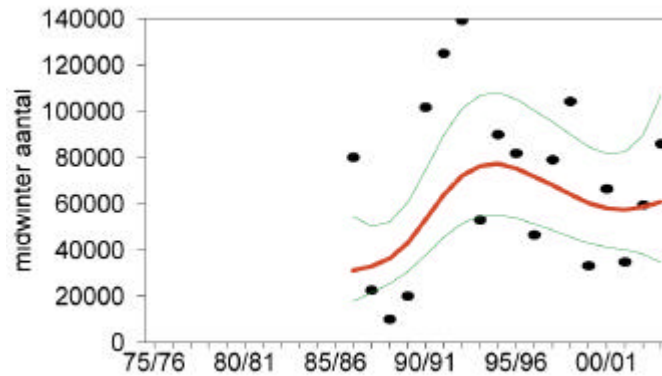
De verspreiding van de zwarte zee-eend is binnen Nederland beperkt tot de kustwateren van Noordzee, Voordelta en in minder mate de Waddenzee. Soms vindt men zwarte zee-eenden op de binnenwateren maar die zijn meestal ziek of met olie besmeurd.

Verspreidingskaart zwarte zee-eend

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De zwarte zee-eend is in wisselende aantallen in onze wateren aanwezig. Zijn aanwezigheid hangt sterk samen met het voedselaanbod. Wellicht varieerden de aantallen in de laatste tijd tussen een ondergrens van enkele tienduizenden of minder tot een bovengrens van 135.000 vogels. Dit hoogste aantal is vastgesteld in de periode 1990-1995. De soort verplaatst zich gemakkelijk in grote aantallen over grote afstanden. Massaverplaatsingen binnen Nederland of van en naar andere landen binnen het overwinteringsgebied dat zich uitstrekt tussen Noorwegen en NW Afrika, zijn bij de zwarte zee-eend gewoon.

Aantalsontwikkeling zwarte zee-eend

Recente ontwikkelingen: Goede telgegevens van de zwarte zee-eendenpopulatie zijn pas beschikbaar vanaf de winter van 1986/87. Door grote fluctuaties van jaar tot jaar kan de trend niet nader bepaald worden.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig
Het verspreidingsgebied van de zwarte zee-eend is niet wezenlijk veranderd.

Beoordelingsaspect populatie: gunstig
De trend kon bij de zwarte zee-eend niet met een vastgesteld aantallenverloop onderbouwd worden. De populatie lijkt eerder stabiel dan afnemend.

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig
De banken met hoge dichtheden van halfgeknotte strandschelpen (*Spisula subtruncata*) zijn enkele jaren geleden verdwenen. De zwarte zee-eenden zijn deels overgeschakeld op mesheften (Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus*), maar het is nog de vraag of dit schelpdier op den duur even geschikt is als de strandschelpen.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: Het toekomstperspectief is per definitie onzeker bij deze doortrekkende soort. Zolang echter een min of meer natuurlijke staat van grote delen van de kustzone is gegarandeerd, lijkt de zwarte zee-eend op lange termijn bezien in onze wateren niet in gevaar. Bij deze soort zijn de ontwikkelingen in Nederland mede afhankelijk van de ontwikkelingen elders.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 68.500 vogels (januari-aantallen).

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud van de huidige situatie volstaat bij deze soort.

Oordeel: matig ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	gunstig
Leefgebied	gunstig	matig ongunstig
Toekomst	gunstig	gunstig
Eindoordeel	gunstig	matig ongunstig

6. Bronnen

- Berrevoets C. & Arts F.A. 2003. Midwintertelling van zee-eenden in de Waddenzee en de Nederlandse kustwateren, januari 2003. Rapport RIKZ/2003.008. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Middelburg.
- Leopold M.F. 1993. *Spisula's* zeeëenden en kokkelvissers: een nieuw milieuprobleem op de Noordzee. *Sula* 7 (1): 24-28.
- Leopold M.F. 1996. *Spisula subtruncata* als voedselbron voor zee-eenden in Nederland. BEON Report 96-2. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Den Haag.
- Leopold M.F., Baptist H.J.M., Wolf P.A. & Offringa H. 1995. De Zwarte Zee-eend *Melanita nigra* in Nederland. *Limosa* 68: 49-64.
- Tulp I., Schekkerman H., Larsen J.K., van der Winden J., van der Haterd R.J.W., van Horsen P., Dirksen S. & Spaans A.L. 1999. Nocturnal flight activity of sea ducks near the windfarm Tunø Knob in the Kattegat. Report 99.64. Bureau Waardenburg bv, Culemborg.
- Wolf P. & Meininger P.L. 2004. Zeeën van Zee-eenden bij de Brouwersdam. Nieuwsbrief NZG 5 (2).
- Zucco C. & Merck T. 2004. Ökologische Effekte von Offshore-Windkraft-Anlagen. *Naturschutz und Landschaftsplanung* 36: 261-269.